

Monipaikkaisten vapaa-ajan asukkaiden kokemukset sosiaali- ja terveystalvelujen tarpeesta ja kätystöstä

Päälöydökset

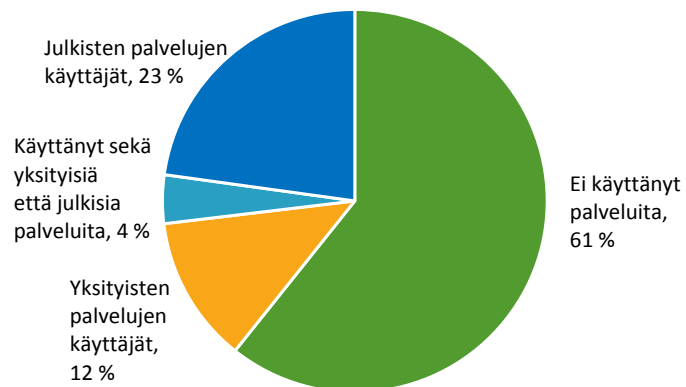
- Vapaa-ajan asukkaat käyttävät mökkikunnassa sekä julkisen että yksityisen sektorin tarjoamia terveystalveluita.
- Tiedon puute mökkipaikkakunnan sote-palveluista on este palvelujen saatavuudelle.
- Vapaa-ajan asukkaat ovat kiinnostuneita laajemmasta määrästä palveluita kuin mitä tällä hetkellä käytetään.
- Vapaa-ajan asukkaat ovat potentiaalinen asiakas- ja kokeilijaryhmä esimerkiksi etä- ja liikkuviin palveluihin.

Monipaikkainen asuminen ja elämä ovat arkea yhä laajemmalle joukolle suomalaisia. Yhden kiinteän asuinpaikan sijaan ihmiset viettävät arkea ja vapaa-aikaa useissa eri paikoissa sekä liikkuen näiden paikkojen välillä. Tässä tutkimuksessa selvitettiin monipaikkaisten asukkaiden kokemuksia ja tarpeita suhteessa sosiaali- ja terveystalvelujen kätystöön.

Eräs merkittävimmistä monipaikkaisista asukasryhmistä ovat maaseudun vapaa-ajan asukkaat eli mökkeilijät. Suomessa on yli puoli miljoonaa vapaa-ajan asuntoa ja vapaa-ajan asuntojen käyttäjiä on arvioitu olevan jopa 2,4 miljoonaa. Suurin osa vapaa-ajan asukkaista asuu vakituisesti eri kunnassa tai jopa eri maakunnassa, minkä vuoksi vapaa-ajan asuminen voi merkittäväällä tavalla lisätä maaseudun mökkikuntien sote-palvelujen kätystöä erityisesti kesäkuukausina.

Vapaa-ajan asukkaat käyttävät joko julkisia tai yksityisiä palveluita

Yleisimmin kyselyyn vastanneet kotitaloudet olivat käyttäneet mökkikunnan julkisia terveystalveluita, sen sijaan sosiaalipalveluita (esim. kotihoito tai sosiaalilyöntekijän palvelut) oli käyttänyt vain muutama. Julkisista terveystalveluista vastaajat olivat käyttäneet joko terveystalvelukeskuksen palveluita tai päivystystä. Monet vastaajat kertoivat kotitaloutensa käyttäneen sekä päivystystä että terveystalvelukeskuspalveluita, mikä viittaa siihen että vapaa-ajan asukkaat turvautuvat julkisiin terveystalveluihin erityisesti kiireellisen sairaanhoidon osalta.

Kuvio 1. Sote-palvelujen käyttäjät mökkipaikkakunnalla.

Myös verrattain moni vastaaja kertoi käyttäneensä mökkikunnan yksityisiä terveystalveluita. Tähän voi vaikuttaa se, että vastaajissa painottuivat korkeasti koulutetut. Vain pieni osa vastaajia oli käyttänyt sekä yksityisiä että julkisia palveluita. Yksityisten ja julkisten terveystalveluiden käyttäjät muodostivatkin kaksi toisistaan poikkeavaa sote-palvelujen käyttäjäryhmää (kuvio 1).

Kirjoittajat

Pitkänen Kati
Erikoistutkija, SYKE

Strandell Anna
Vanhempi tutkija, SYKE

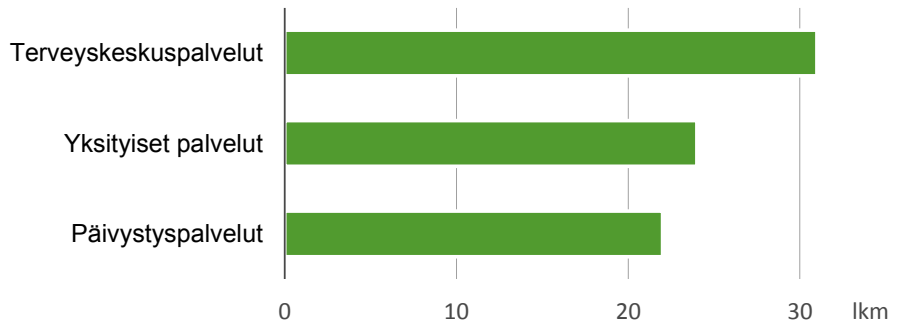
Parhiala Kimmo
Projektipäällikkö, THL

Rehunen Antti
Erikoistutkija, SYKE

Suomela Tuuli
Tutkimusassistentti, THL

Vapaa-ajan asukkailla on oikeus saada mökkikunnasta kiireellistä hoitoa vakituisesta asuinpaikkakunnasta huolimatta. Myös julkisen sektorin kiireetöntä hoitoa on mahdollista saada tietyin edellytyksin. Terveystuolain uudistuksen myötä on vuodesta 2014 lähtien julkisen sektorin asiakkailta ollut vapaus valita terveysasema ja erikoissairaanhoidon yksikkö kotikunnasta riippumatta (Terveystuolainlaki 48 §).

Ulkopaikkakuntalainen vapaa-ajan asukas voi näin halutessaan valita hoitopaikakseen myös mökkikunnan terveysaseman. Kerrallaan voi kuitenkin olla vain yhden terveysaseman asiakkaana ja terveysasemaa voi vaihtaa enintään vuoden välein. Mikäli vapaa-ajan asukas ei halua sitoutua mökkikunnan terveysaseman asiakkaaksi, on kiireetöntä hoitoa mahdollista saada omasta terveyskeskuksesta saatavalla hoitosuunnitelmalla.

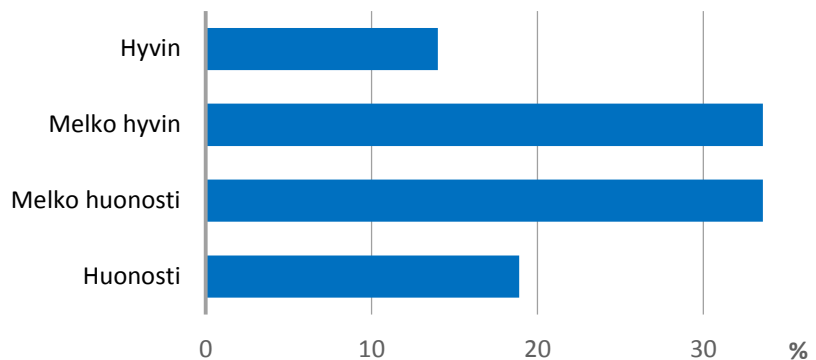

Kuvio 2. Sote-palvelujen käyttö vapaa-ajan asunnolla viimeisen vuoden aikana (vastaajien lukumäärä).

Mökkipaikkakunnan palveluja ja kiireettömän hoidon mahdollisuuksia ei tunneta

Ainoastaan kaksi kyselyn vastaajista kertoi vaihtaneensa terveysasemaa vapaa-ajan asumisen takia. Niin ikään kaksi vastaajaa kertoi saaneensa kotikunnastaan hoitosuunnitelman kiireettömän palvelun saamiseksi mökkipaikkakunnalla. Hieman useampi vastaaja (13 kpl, 9 %) kertoi harkinneensa, tai voivansa harkita vaihtavansa terveyskeskuksen lähemmäs vapaa-ajan asuntoa. Terveysaseman vaihdosta ovat kiinnostuneita etenkin ympäri vuoden mökkeilevät vastaajat. FinSote 2017-18 -tutkimuksen mukaan 59 % suomalaisista tietää mahdollisuudesta valita terveysasema.

Tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että mökkipaikkakunnan sote-palvelut ja kiireettömään hoitoon liittyvät valinnanvapaus- ja hoitomahdollisuudet eivät ole kovin tuttuja vapaa-ajan asukkailla. Yli puolet vastaajista tunsivat mökkikunnan sote-palvelutarjonnan joko huonosti tai melko huonosti (kuvio 3).

Kuvio 3. Kuinka hyvin mökkipaikkakunnan sote-palvelutarjonta tunnetaan.

Tiedon puute palveluista oli myös yleisimmin mainittu ongelma palvelujen saatavuudelle vapaa-ajan asunnolta käsin. Kiireettömän hoidon osalta moni vapaa-ajan asukas näyttäisikin turvautuvan yksityisen sektorin palveluihin. Jopa 35 vastaajaa (24 %) kertoi hankkineensa vapaaehtoisen sairaskuluvakuutuksen yksityisten palveluiden käyttöä varten.

Näin tutkimus tehtiin

Vapaa-ajan asukkaiden sote-palvelujen käyttöä ja palvelutarpeita selvitettiin kyselytutkimuksella. Kysely toteutettiin verkkokyselynä keväällä 2018 ja vastauksia kyselyyn tuli 143.

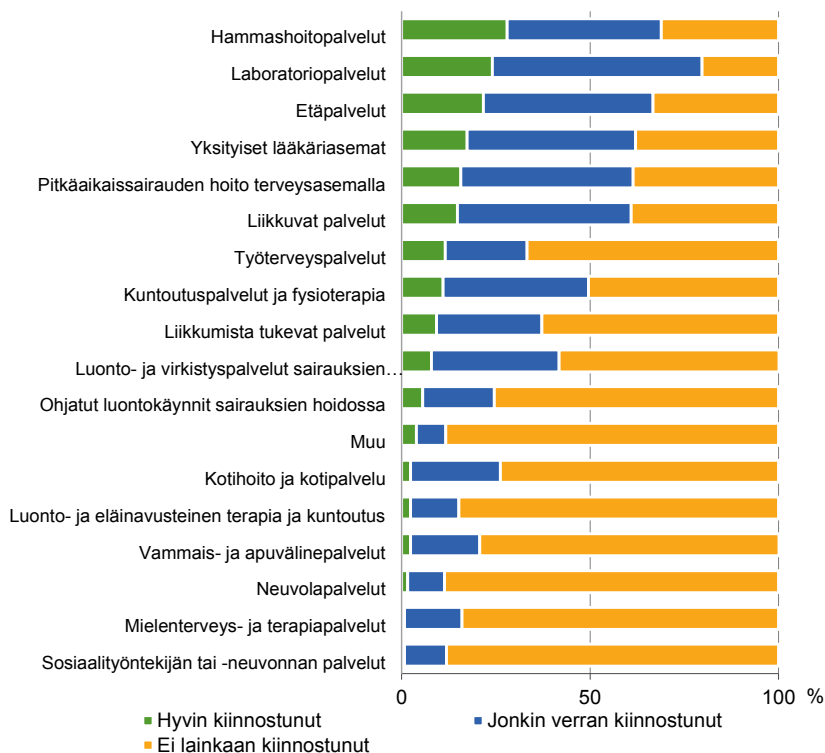
Vapaa-ajan asukkailta kysyttiin miten usein erilaisia palveluita oli käytetty viimeisen vuoden aikana, millaisista palveluista vapaa-ajan asunnolla ollaan kiinnostuneita ja miten sote-palvelujen saatavuus ja saavutettavuus ovat vaikuttaneet monipaikkaisen asumisen käytäntöihin.

Vastaajat olivat kotoisin eri puolilta maata. Vastaajista suuri osa oli korkeasti koulutettuja, yli 50-vuotiaita. Vastaajat olivat todennäköisesti valikoituneita niin, että vastaajilla oli kokemusta sote-palvelujen käytöstä.

Tulokset perustuvat Monipaikkainen elämäntapa ja maaseudun sote-palvelujen järjestäminen (MONISOTE) - tutkimushankkeeseen. Hanketta on rahoittanut Maaseutupolitiikan neuvosto (maa- ja metsätalousministeriö/Makera).

Mökkipaikkakunnan sote-palvelut kiinnostavat

Vaikka mökkikunnan sote-palvelujen tarjonta tunnettiin huonosti, olivat vastaajat kiinnostuneita laajasti hyvin erilaisten palveluiden käytöstä. Eniten kiinnostusta herätti mahdollisuus käyttää laboratorio- ja hammashoitopalveluita tai saada hoitoa pitkäaikaissairauteen mökkikunnan terveysasemalla. Myös yksityisten terveyspalveluiden käytöstä oltiin kiinnostuneita.

Kuvio 4. Kiinnostus käyttää eri sote-palveluja mökkipaikkakunnalla

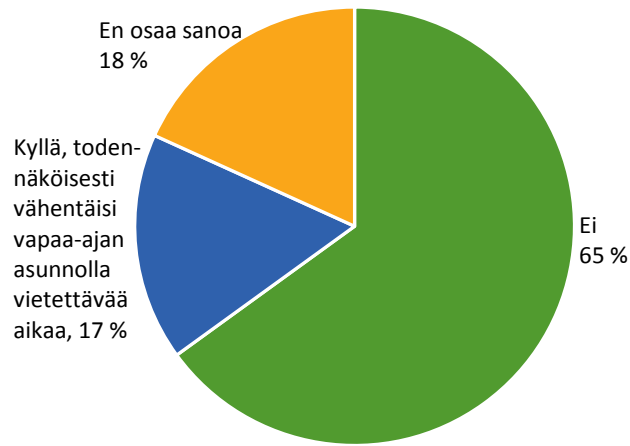
Lisäksi yli puolet vastaajista oli vähintään jonkin verran kiinnostunut kokeilemaan erilaisia liikkuvia tai etäpalveluita, kuten vaikkapa lääkärin vastaanottoa videon välityksellä tai itse tehtävää mittausta. Kiireetön hoito ja etäpalvelut kiinnostivat yhtäläillä julkisten ja yksityisten palveluiden käyttäjiä. Vähiten vastaajia kiinnostivat mökkikunnan sosiaalipalvelut.

Sote-palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden ongelmat voivat tulevaisuudessa rajoittaa vapaa-ajan asumista

Vaikka vapaa-ajan asumiseen liittyvä monipaikkaisuus koskettaakin varsin laajaa osaa suomalaisista, viettävät mökeillä aikaa erityisesti ns. suuriin ikäluokkiin kuuluvat eläkeläiset. Aktiivisen eläkeiän jälkeen, yli 75-vuotiaiden ryhmässä, vapaa-ajan asunnoilla vietetty aika alkaa tutkimusten mukaan vähentyä. Yhtenä syynä on pidetty korkean iän tuomia terveydellisiä haasteita. Terveyspalveluiden saatavuus ja saavutettavuus vapaa-ajan asunnolta käsin muodostuvat entistä kriittisemmiksi tekijöiksi mökkien omistajien ikääntyessä.

Kirjallisuutta

Pitkänen, K. & Strandell, A. (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. *Maaseudun Uusi Aika*, 26(2-3), 6-23.

Kuvio 5. Jos matka julkisiin terveyspalveluihin ja sairaaloihin pitenee, vaikuttaako se vapaa-ajan asunnolla vietettävään aikaan.

Kyselyyn vastanneille palveluiden saatavuudella ei ollut toistaiseksi ollut suurta merkitystä mökkeilyyn. Vain kuusi vastaajaa kertoi saatavuusongelmien vähentäneen vapaa-ajan asunnolla vietettyä aikaa ja toisaalta kaksi vastaajaa kertoi mahdollisuuden käyttää palveluita mahdollistaneen pidemmän ajanvieton vapaa-ajan asunnolla. Paljon suurempi osa vastaajista arvioi, että sote-palvelujen saatavuus voi tulevaisuudessa vaikuttaa heidän vapaa-ajan asumiseensa. 24 vastaajaa (17 %) arvioi, että mikäli matka julkisiin terveyspalveluihin ja sairaaloihin tulevaisuudessa pitenee, se vähentää heidän vapaa-ajan asunnolla viettämänsä aikaa (kuvio 5).

Johtopäätökset

Suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen on lisännyt vapaa-ajan asunnoilla vietettyä aikaa ja korostanut vapaa-ajan asumiseen kytkeytyvän monipaikkaisuuden merkitystä erityisesti maaseutualueilla. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sote-palvelujen saatavuudella ja saavutettavuudella voi olla merkittävä rooli ikääntyvien vapaa-ajan asukkaiden arkielämän ratkaisuille.

Mikäli terveyspalveluiden saatavuus vapaa-ajan asunnolta käsin epäilyttää, voidaan vapaa-ajan asunnolla vietettyä aikaa vähentää tai mökistä jopa luopua. Palveluiden käyttöä estää myös se, että vapaa-ajan asukkaat tuntevat niitä huonosti. Erityisesti maaseutumaisissa mökkikunnissa monipaikkaisten väestöryhmien terveyspalveluiden saatavuus kannattaa nähdä kunnan elinvoimakykyksenä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-343-347-2 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-347-2>

www.thl.fi
www.syke.fi/hankkeet/monisote